

Kvalitet i Släktforskningen, nr 1

Om bryggor och bojar

eller

Konsten att släktforska
utan att det blir fel

Av Håkan Skogsjö

Utgiven av

Sveriges Släktforskarförbund

Postadress: Box 30222, 104 25 Stockholm

Besöksadress: Warfvinges väg 16, 4 tr, Kungsholmen, Stockholm

Tel.: 08-695 08 90 • Fax: 08-695 08 24 • E-post: info@genealogi.se

Webbplats: www.genealogi.se (Nättidningen RÖTTER)

**En sak kan ibland vara lite knepig:
Att på ett riktigt sätt förstå de gamla
handlingarna. Alltså att korrekt
tolka och värdera uppgifterna
i dokumenten och litteraturen.**

Det är enkelt att släktforska

Är du intresserad av din egen historia? Att söka efter ditt ursprung? Geografiskt och socialt? Helt enkelt att hitta människorna som gått här på jorden före dig, före dina föräldrar och före deras föräldrar.

Då har du goda chanser att lyckas.

I Sverige – liksom i många andra länder – finns en mängd källor bevarade som gör att du kan stilla din nyfikenhet. Att finna din egen farmors mormor; kanske en strävsam bondhustru i Södermanland eller kanske en hårt arbetade ensamstående mor som försörjde sig och sina barn med tillfälliga arbeten i hamnen i Hudiksvall.

I arkiv och bibliotek finns mängder med gamla handlingar bevarade som berättar om gångna tiders människor och deras livsvillkor. Det kan vara gamla officiella handlingar som kyrkböcker, skattelängder och boupp-teckningar, det kan vara privata papper som brev och dagböcker. Eller så kan det vara tryckta skrifter, böcker, tidskriftsartiklar och inte minst gamla dagstidningar.

För det mesta behöver du inte gå längre

än till ditt kommunbibliotek för att söka din egen historia. Dit kan du låna mikrokort eller mikrofilm på kyrkböcker och andra gamla handlingar, och där finns böcker och tidskrifter. Och om biblioteket inte har mikrokorten eller böckerna i sina egna hyllor hjälper de dig att skicka efter dem från något annat bibliotek eller från Svensk arkivinformation, SVAR. På senare år har dessutom alltmer källmaterial blivit tillgängligt på Internet.

Kort sagt: Det är enkelt att släktforska. Det viktiga källmaterialet är lätt tillgängligt för dig och för alla andra.

Men en sak kan ibland vara lite knepig: Att på ett riktigt sätt förstå de gamla handlingarna. Alltså att korrekt tolka och värdera uppgifterna i dokumenten och litteraturen, så att forskningsresultaten verkligen stämmer med verkligheten.

Det är ju ingen idé att forska fram fel farmors mormor.

Om hur man undviker detta handlar följande sidor.

**De gamla kyrkböckerna talar inte
alltid sanning, inte heller ska du
okritiskt lita på tryckta böcker och
tidskriftsartiklar.**

Tyvär! lurats källorna ibland

När du släktforskar måste du vara på din vakt. Du kan bli lurad.

De gamla kyrkböckerna talar inte alltid sanning, inte heller ska du okritiskt lita på tryckta böcker och tidskriftsartiklar. Och hittar du uppgifter om släkten på Internet ska du också vara försiktig, risken finns att de är fel.

I kyrkboken ser du att mormors farfar var född den 28 januari. Men i en familjebibel har ett av hans barn noterat att han var född den 18 januari. Utan att undersöka saken närmare kan du bara säga en sak säkert: Ett av datumen måste vara fel. Men vilket?

Du får en släktutredning av en avlägsen släkting och blir glad över att slippa göra en massa forskning själv. Långt tillbaka på 1700-talet finns en präst vid namn Olof Andersson bland förfäderna. Du försöker hitta honom i herdaminnet – en tryckt bok med biografier över präster – men finner honom inte, trots att du söker mycket noggrant. Något är uppenbarligen fel. Men vad?

Du slår upp en husförhörlängd från

1820-talet och hittar att en av dina förfäder, en torpare vid namn Johannes Bengtsson, var född den 27 juli 1774. Du går vidare till församlingens födelsebok för detta år och hittar mycket riktigt en Johannes noterad den 27 juli som son till Bengt Andersson och Kajsa Eriksdotter. Några månader senare, när du ägnat mycket tid åt att forska ut förfäldrarnas släkt, tittar du i bouppteckningen efter Bengt Andersson, upprättad 1808. Egendomligt nog finns ingen son Johannes omnämnd. Det är tydligt att något inte stämmer. Hur kunde det gå så fel?

Men hur gör jag då? undrar du. Om jag inte kan lita på någon enda källa? Om jag riskerar att forska fel var jag än tittar?

Svaret är egentligen ganska enkelt. Det kommer inte enbart an på *var* du tittar – vilka källor du använder – utan minst lika mycket på *hur* du läser dem.

Blicken ska förstås vara kritisk och tanken skärpt. Men det gäller också att känna till några enkla men viktiga handgrepp och metoder. Läs vidare!

**Vill du att ditt släkträd
ska bli en kraftfull och
solid skapelse, ska du
bygga forskningen på
förstahandskällor.**

Alla källor är inte lika bra

Det finns bättre källor, och det finns sämre. Den kunniga släktforskaren försöker alltid använda bra källor. Det minskar risken för fel i forskningen.

Så kallade förstahandskällor är nästan alltid bra, medan andrahandskällor är mindre bra – eller i värsta fall rent ut sagt farliga.

För släktforskaren är de vanligaste förstahandskällorna officiella dokument: kyrkböcker, bouppteckningar, rättegångsprotokoll och skattelängder. De är för det mesta skrivna ungefär samtidigt som händelserna som de omnämner inträffade. Det gör dem mycket tillförlitliga.

Andrahandskällor kan vara släktutredningar som du får från andra forskare eller uppgifter som du hittar i tryckt litteratur eller på Internet. Förhåll dig skeptisk till dem. De är för det mesta skrivna långt efter att de omnämnda personerna har avlidit och ofta av någon som saknar egen kunskap om personerna och trakten där de bodde. Risken för fel är därför stor.

Det finns en enkel grundregel när du

forskar i förstahandskällor: Ju kortare tid som förflutit mellan en händelse och dess nedtecknande, desto trovärdigare är uppgiften. Ett exempel: En sjuttioårig bonde anges i husförhörlängden vara född 12 maj 1767, men enligt födelseboken var han född 12 maj 1769. Här anses födelseboken som mest trovärdig, eftersom den är skriven kort tid efter händelsen (födelsen), kanske bara några dagar eller högst några månader.

När det gäller tryckt litteratur är huvudregeln omvänd. Ju äldre en bok är, desto mindre tillförlitlig anses den vara. Alla gamla böcker är förvisso inte dåliga källor, men väldigt många, tyvärr. Nyare böcker är ofta bättre – men var kritisk också till dem.

Vill du att ditt släktträd ska bli en kraftfull och solid skapelse, ska du bygga forskningen på förstahandskällor. Läs själv de gamla kyrkböckerna, och godta bara uppgifter som du är övertygad om är korrekta.

Men ta gärna hjälp av andrahandskällor. Det viktiga är att alltid kontrollera uppgifterna så långt det går i förstahandskällor.

**Som kunnig släktforskare
skyndar du aldrig vidare till
nästa generation. I stället
följer du noggrant
släktingarna genom livet.**

Om bryggor och bojar

Var alltid skeptisk till andrahandskällor, försök alltid kontrollera i förstahandskällor, läste du just.

Men hur kontrollera?

En gång hörde jag en släktforskare säga att han aldrig godtog någon annans uppgifter, utan att först ha slagit upp alla födelse-, vigsel- och dödsuppgifter i kyrkböckerna och förvässat sig om att de stämde.

Det räcker inte.

Efter den kontrollen visste han visserligen att en Erik Andersson föddes den 28 juni 1713 i en församling och att en Erik Andersson avled den 12 maj 1778 i en annan församling. Han hade också sett att en Erik Andersson gifte sig och att han fick barn.

Men det viktigaste visste han inte. Nämligen om dessa Erik Andersson verkligen var en och samma person.

Födelse-, vigsel- och dödböckernas uppgifter fungerar som *bojar* för släktforskaren. De ger dig en fast punkt: den 28 juni 1713 föddes en Erik Andersson, den 12 maj 1778 dog en Erik Andersson.

Det är mycket viktiga uppgifter. Men du måste också finna källor som inte bara säger vad som hände ett visst datum utan också överbryggar tidsspänn, som kan fungera som *bryggor* i forskningen.

Husförhörlängder och bouppteckningar är exempel på förträffliga bryggor.

Som kunnig släktforskare skyndar du aldrig vidare till nästa generation. I stället följer du noggrant släktingarna genom livet och är noga med att finna de bryggor som binder samman bojarnas enstaka nedslag på ett tillförlitligt sätt.

I husförhörlängderna kan du följa föfäderna från vaggan till graven och i bouppteckningen få bekräftat att en släkting verkligen hade de barn du funnit i födelseboken. Källmaterialet ger också många andra möjligheter att skapa bryggor i forskningen, men dessa två är de viktigaste.

Så hur kontrollera att din egen eller någon annans forskning är korrekt? Jo, förvissa dig om att bojarna existerar och leta upp de nödvändiga bryggorna.

**Grundregeln är enkla.
Källhänvisningarna
ska göra det lätt att
återfinna uppgifter i
källmaterialet.**

Källhänvisa alltid – alltid

Det finns en sak inom släktforskningen som är viktigare än någonting annat: Källhänvisningarna.

De är forskningens fundament. Det är de som gör det möjligt att skapa forskningsresultat med god kvalitet och av bestående värde. Omvänt kan sägas: Lita aldrig på uppgifter i andrahandskällor som saknar källhänvisningar; säkrast och enklast är att helt bortse från dem.

Ändå är det – konstigt nog – källhänvisningarna som det slarvas mest med inom släktforskningen.

Men varför är de så viktiga? Tre skäl:

1. Noggranna källhänvisningar gör det möjligt att kontrollera forskningen efteråt.

2. Noggranna källhänvisningar berättar hur forskningen har bedrivits, vilka källor som har använts och vilka som inte använts. Detta avslöjar ofta ganska mycket om kvaliteten på resultatet.

3. Noggranna källhänvisningar gör det möjligt att under forskningens gång värdera olika uppgifter; det är med andra ord källhänvisningarna som gör en analys möjlig.

Om du ser att du har två uppgifter om en persons dödstitel, är det omöjligt att avgöra vilken som är mest sannolik om du inte har antecknat varifrån uppgifterna kommer.

Det är inte svårt eller arbetsamt att skriva källhänvisningar. Vanliga källor kräver inte särskilt noggranna hänvisningar. Det räcker att ange att en födelseuppgift har hämtats ur "födelseboken" (eller förkortat "fb" eller "f"). Mindre vanliga källor får man vara lite tydligare med: Kåkindes dombok 6/4 1726 § 23 (eller förkortat på begripligt vis). Ovanliga källor måste man vara mycket tydlig med: arkivbildarens namn, volymens signum och sida samt arkivet där handlingen förvaras.

Hänvisa alltid till originalet, inte till exempelvis ett mikrokort eller en mikrofilm.

Grundregeln är enkel. Källhänvisningarna ska göra det lätt att återfinna uppgifter i källmaterialet. Utformar du dem dessutom så att en relativt ovan forskare klarar detta utan större besvär, har du gjort ett bra jobb.

Svårare än så är det inte.

Men ack så viktigt.

**Vill du läsa mer
om släktforskning?
Då ska du gå till
www.genealogi.se**

